

הלכות בשר בחלב

שיעור

דרך בישול אסרה תורה

תוכן הענינים

דרך בישול אסרה תורה

כבוש, מלוח, צלי, טיגון, ומעושן, אי הוי דרך בישול

1	הסוגיא
1	חולין דף קח., פסחים דף מד.; סנהדרין דף ד:
1	ריש פרק ו' דנדריים - בבלי דף מט., וירושלמי הלכה א'
3	הגמ' סנהדרין ד. - ד: (הוא מהגמ' הנ"ל יותר במלואה)
5	המשך הירושלמי שם
6	גמ' פסחים דף מא.
7	סיכום הסוגיא
7	הראשונים
7	רש"י
8	תוס'
9	הר"ן
9	הרא"ם
10	הרמב"ם
10	רמב"ם מאכלות אסורות פרט ט' הלכות ו'
14	סיכום הראשונים
14	הפוסקים
14	שולחן ערוך יו"ד סימן פ"ז סעיף א', ו'
14	ש"ך
16	הפרי חדש
16	הסולת למנחה ופרי מגדים
16	הגר"א
16	החוות דעת
17	החכמת אדם
17	רע"א
17	היד אברהם
17	הפתחי תשובה
17	הערוך השולחן

דרך בישול אסרה תורה

כבוש, מלוח, צלי, טיגון, מעושן, חמי טבריה, אי הוי דרך בישול

הסוגיא

חולין דף קח. פסחים דף מד. סנהדרין דף ד:

חולין קח. אמר אביי: טעמו ולא ממשו בעלמא, דאורייתא. דאי סלקא דעתך דרבנן, מבשר בחלב מאי טעמא לא גמרינן, דחדוש הוא, אי חדוש הוא, אף על גב דליכא נותן טעם נמי. אמר ליה רבא, דרך בשול אסרה תורה.

סנהדרין דף ד: אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: אמר קרא לא תבשל גדי, דרך בישול אסרה תורה.

פסחים מד: ורבי עקיבא, טעם כעיקר מנא ליה? יליף מבשר בחלב. לאו טעמא בעלמא הוא ואסור, הכא נמי, לא שנא. ורבנן, מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא. ומאי חידוש? אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור, כלאים נמי, האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי אסור. אלא, דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא, שרי, בשיל ליה בשולי, אסור. ורבי עקיבא נמי, בשר בחלב ודאי חידוש הוא.

נמצא בגמרות חולין, וסנהדרין מובא, לענינים שונים, לשון זה, "דרך בישול אסרה תורה", דהיינו שאיסור זה של בשר בחלב, נעשתה דוקא דרך בישול הבשר בחלב. ובגמ' פסחים מבואר, דאף אם שרה הבשר בחלב כולי יומא, ונמצא שקבל הבשר טעם מהחלב, עדיין אינו נאסר מן התורה, שלא קיבל הטעם דרך בישול, והטעם הוא לכאורה משום שרק דרך בישול אסרה תורה.

אם כן לכאורה מבואר שאם כבש הבשר בחלב אינו נעשה בשר בחלב דאורייתא. אבל אינו מבואר אם צלי, וטיגון, גם נקראים דרך בישול או לא. ולקמן יתבאר שיש בזה מחלוקת הפוסקים.

ריש פרק ו' דנדרים - בבלי דף מט. וירושלמי הלכה א'

מתני' הנודר מן המבושל, מותר בצלי ובשלוק.

בבלי גמ'. תניא ר' יאשיה אוסר, ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנא', ויבשלו (את) הפסח באש כמשפט. לימא בהא קמיפלגי, דרבי יאשיה סבר הלך אחר לשון תורה, ותנא דילן סבר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. לא, דכולי עלמא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, מר כי אתריה. ומר כי אתריה. באתרא דתנא דילן לצלי קרו ליה צלי, ולמבושל קרו ליה מבושל, באתרא דר' יאשיה אפילו צלי קרו מבושל. והא קרא נסיב לה, אסמכתא בעלמא:

ירושלמי גמ'. מתניתא אמרה שהשלוק קרוי מבושל. דתנינן היה מבשל את השלמים או שולק. וקרייא שהצלי קרוי מבושל [דברי הימים ב לה יג], ויבשלו את הפסח וגו'. אין תימר שלא כהלכה, רבי יונה בוצרייא אמר, כמשפט. [דף כ עמוד א] מתניתא אמרה שהשלוק קרוי מבושל, וקרייא אמר שהצלי קרוי מבושל. והתנינן הנודר מן המבושל, מותר בצלי ובשלוק. אמר ר' יוחנן הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם. א"ר יאשיה הלכו בנדרים אחר לשון תורה. מה נפיק מן ביניהון קונם יין שאיני טועם בחג. על דעתיה דרבי יוחנן אסור ביום טוב האחרון על דעתיה דרבי יאשיה מותר. אף רבי יאשיה מודה שאסור. לא אמר ר' יאשיה אלא לחומריין.

נמצא שהבבלי וירושלמי מביאים הפסוק בדברי הימים שקורא לצליית הקרבן פסח בשם בישול. וירושלמי כאן מוסיף ביאור שכתוב בפסוק שעשו הפסח כמשפט, אם כן צלו את הפסח, ואפילו הכי קראו הפסוק בלשון בישול, הרי שבשול כולל גם כן צלי. בבבלי ר' יאשיה מביא הפסוק לרמז שהנודר מן המבושל, אסור גם בצלי. ובירושלמי הגמ' מביא הפסוק להראות שהקרא קורא לצלי בשם בישול, כדי להקשות על המשנה שמתרת צלי, לנודר מן הבישול. הבבלי למסקנא סוברת שלכולי עלמא בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, והטעם שר' יאשיה אוסר משום דבאתריה קוראים לצלי בשם

בישול. ובירושלמי למסקנא סוברת שר' יאשיה מחמיר לומר שבנדרים הולכים אחר לשון המקרא, ובמקרא בישול כולל גם צלי.

הגליון הש"ס שם מקשה למה הגמ' מביא פסוק מדברי הימים, ולא הביא הגמ' הפסוק בתורה פרשת ראה [דברים טז, ז], שכתב שם, ובשלת ואכלת, ומדובר על הקרבן פסח. הרי רואים שבלשון תורה בישול כולל גם צלי.

אם כן מבואר מהבבלי שיש פסוק שמצאנו בו שמשמש בלשון בישול, והכוונה צלי. ובירושלמי מצאנו עוד יותר מזה, שהירושלמי אומרת שרואים מפסוק זה הנאמר לגבי קרבן פסח, שבלשון המקרא, בישול כולל גם צלי. וממילא, מי שנדר מן המבושל אסור גם בצלי, אם הולכים אחר לשון תורה לגבי איסור נדרים.

הפרי חדש סימן פ"ז ס"ק ב', (וכן המנחת יעקב בסולת המנחה בסולת המנחה כלל פ"ה דין ד' הודה לדבריו בזה, וכן הפרי מגדים שם מ"ז ס"ק א'), למד מהנ"ל שלכן לגבי בישול הנאמר באיסור בשר בחלב הוא הדין שיש איסור לצלות בשר בחלב. ז"ל הפרי חדש, ז"ל, וצלי בכלל בישול, דכתיב בפרשת ראה גבי פסח ובשלת ואכלת, וכן ויבשלו את הפסח בדברי הימים. ואף בלשון ברייתא נמצא כך, דקתני הלב קורעו לאתר בישולו, ומותר, כדאיתא בפרק כל הבשר [חולין קט, ב], ובריש פרק כיצד צולין [פסחים עד, ב], והיינו לאתר צלייתו, עכ"ל.

אבל החוות דעת שם ס"ק א' חלק על ראייה זה, ז"ל, ומה שמביא הפרי חדש [ס"ק ב] ראייה מקרא דובשלת ואכלת, אלמא דקרי לצלי בישול, ג"כ לאו ראייה הוא. דהא בבבא מציעא דף נו: מקשה הש"ס, וכל היכא דכתיב ידו ממש הוא, והא כתיב ויקח את כל ארצו מידו. ומשני, שאני התם דליכא למימר הכי. ואם כן הכי נמי י"ל, אף על גב דקרא ובשלת היינו צלי, הוא משום דליכא למימר הכא רק צלי. אבל במקום דאיכא למימר בישול ממש, צריך ריבוי לצלי. דהא ידו נמי אשכחן בקרא, דהיינו רשותו, אפילו הכי במקום דאיכא למימר ידו ממש צריך ריבוי לרשותו. הכי נמי אף דאשכחן בקרא דקרי לצלי בישול, מכל מקום במקום דאיכא למימר בישול ממש, צריך ריבוי לצלי, וראיה ברורה הוא לפענ"ד, עכ"ל.

ויש להקשות על החוות דעת שהרי בירושלמי מצאנו שלפי ר' יאשיה שהולכים בנדרים אחר לשון המקרא, הנודר מן המבושל אסור בצלי מן הפסוק שכתוב לגבי קרבן פסח. והרי לגבי נדרים אין פסוק שדיבר על בישול בכלל, ואם הירושלמי סוברת שאף בזה אפשר ללמוד ממה דכתיב לגבי קרבן פסח, הייתי חושב שכל שכן היכא שיש מצוה שנאמר בפסוק בפירוש בישול אסור, שיש ללמוד מקרבן פסח שאף צלי אסור.

ולכאורה צריך לומר שהחוות דעת יתרון שבזה באמת פליגי הבבלי והירושלמי. שמבואר שיש מחלוקת ביניהם מאי סבר ר' יאשיה, שהבבלי סובר שרק פליגי בלשון בני אדם. וגירסת הבבלי דבריו הוא כנ"ל שיש רמז לדבר מן המקרא, אבל לא שלומדים ממנו. והירושלמי סבר שר' יאשיה סובר שהולכים בנדרים אחר לשון תורה, והכי גם גרסו בדבריו. ולכן אפשר לומר שהבבלי לא סבר כמו הירושלמי בזה, שהבבלי סובר שאי אפשר לפרש דבריו שהולך בנדרים כלשון התורה, שגם בלשון התורה כוונת בישול הוא בישול ממש, חוץ מהיכא שמוכרח לומר דלא הכי. ועל כרחק לומר שגם סובר שהולכים אחר לשון בני אדם, וכלשונו שבבלי, שרק רמז לדבר שגם צלי נכלל בלשון בישול, וכלומר כבר מצאנו שיש רמז ללשון בני אדם מן המקרא הזה.

וכנראה משום קושיא זה באמת פליגי הערוך השולחן המובא בסמוך, על החוות דעת שאין טעמו מספיק לדחות ראית הפרי חדש, ולכן כתב דחוי אחר. שכך נראה מלשונו שכתב, שם בסעיף י', ואין להביא ראייה להיתר, מריש פ"ו דנדרים, הנודר מן המבושל, מותר בצלי. וכו', דשם הטעם משום דהולכים אחר לשון בני אדם, כמבואר שם בגמ', אבל בלשון תורה, מבואר שם

בירושלמי דצלי בכלל בישול, ומביא ראייה מן ויבשלו הפסח ע"ש, עכ"ל. ושוב נחזור לדון בזה בע"ה כשנביא המשך דברי הירושלמי לקמן.

כנ"ל הערוך השולחן שם סעיף י"א דחה הראיה קצת אחרת, ז"ל, והאוסרים שהקשו הרי מן התורה טיגון וצלי בכלל בישול, נ"ל דאפשר לומר דאפילו אם כן הוא בכל הדברים, מ"מ בבשר בחלב אינו כן. דכיון דהתורה אמרה לא תבשל גדי בחלב אמו, ובחלב לא משכחת לה לא צלי ולא טיגון. דאם יטגן בשר בחלב הרי אינו זה טיגון, אלא בישול כמוכין. ונהי דבחמאה משכחת לה טיגון, מ"מ כיון דבחלב לא משכחת לה, והתורה אמרה בחלב אמו, ממילא דטיגון אינו בכלל זה, וכ"ש צלי, עכ"ל.

זה שמשוה טיגון וצלי נחזור לה בע"ה לקמן. אבל עיקר דחייתו שכיון שבפסוק של בשר בחלב, חלב כתיב, ובחלב עצמו לא שייך צלי רק בישול, אם כן על כרחך שכוונת הפסוק כשכתב בישול, הוא בישול כפשוטו, ואינו כולל צלי במקום זה. וצריך עיון לכאורה שהרי מבואר שהערוך השולחן לא סבר שאיכא למימר שאין חמאה וגבינה בכלל חלב. שאילו סבר הכי לא היה צריך לבא מכח המילה בישול בפסוק, היה יכול לומר בפשיטות שאין הכוונה לטיגון וצלי, כי הם עשויים מחמאה וגבינה, ואילו בפסוק רק אסר חלב. אלא ודאי סבר שאף שכתוב חלב, חמאה וגבינה בכלל חלב. וגם סבר שבעלמא בכלל בישול הוי צלי, אם כן שפיר מתפרש הפסוק בין אם חלב ממש, והוא בדרך בישול ממש, ובין בגבינה שהוא בכלל חלב, והוא בדרך צלי.

ולכאורה צריך לומר שכוונתו שאיכא עיקר הפירוש של בישול, ועיקר הפירוש של חלב, ויתבאר לקמן בע"ה שאף הפרי חדש סבר הכי. אם כן עיקר הפירוש של הפסוק ודאי על בישול ממש, כיון שחלב בעיקר פירושו רק שייך בבישול ממש. אם כן אף אם בעלמא בישול כולל צלי, כאן אין לפרשו הכי. אבל גם פירוש זה בדבריו לא אתי שפיר, שממה נפשך עיקר פירוש של בישול הוא בישול ממש, אלא שאנו באנו לדון שנכלל בבישול גם צלי, ולא הולכים רק אחר עיקר הפירוש. אם כן אף שעיקר הפירוש של חלב הוא חלב ממש, בכלל חלב הוא חמאה, ואם חמאה שפיר יתפרש בישול שיכלול גם על ידי צלי. ולומר שמתכוין שאין להוציא שני מילים בפסוק מעיקר משמעותם אין זה נכנס לתוך לשונו.

היוצא שיש לנו מחלוקת בין הפוסקים אם יש איסור צלי בגבינה מן התורה או לא, הפרי חדש ודעימיה סוברים שיש איסור תורה, ולומדים שבכלל בישול הוא גם צלי, והחוות דעת והערוך השולחן חולקים וסוברים שהוא רק איסור דרבנן. החוות דעת מדחה הראיה מהפוסקים לגבי קרבן פסח, שאנני התם דליכא למימר אחרת. והערוך השולחן מדחה ששאני בשר בחלב, שהתורה אסרה חלב, שרק בישול שייך בו. ובע"ה נשוב לדון בזה עוד לקמן.

הגמ' סנהדרין ד. – ד: (הוא מהגמ' הנ"ל יותר במלואה)

אמר רבי יצחק בר (יוסי) [יוסף] אמר רבי יוחנן, רבי, ורבי יהודה בן רועץ, ובית שמאי, ורבי שמעון, ורבי עקיבא, כולהו סבירא להו, יש אם למקרא (בתר קרייה אזלינן, דהיא עיקר (רש"י)). וכו'. רבי שמעון, דתניא שתים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח. רבי שמעון אומר, שלש כהלכתן, ורביעית אפילו טפח. במאי קמיפלגי? רבנן סברי יש אם למסורת (שנמסרה כתיבתו לכתבו חסירה. (רש"י)), ורבי שמעון סבר, יש אם למקרא. מתקיף לה רב אחא בר יעקב, מי איכא דלית ליה יש אם למקרא? והתניא, בחלב אמו יכול בחלב (יכול בחלב אמו אבל בחלב מותר לבשל (רש"י)), אמרת, יש אם למקרא (וליכא מאן דפליג, דאי פליגי בשר בחלב מנא לן דאסור? (רש"י)). אלא, דכולי עלמא יש אם למקרא. וכו'. ודכולי עלמא יש אם למקרא? והתניא: לטטפת לטטפת לטוטפות, הרי כאן ארבע, דברי רבי ישמעאל (אם כן ר' ישמעאל דרש לטטפת על פי המסורת, ולא כפי שהיא נקראת, לכן יש רק ארבע ולא שש). אלא, לעולם פליגי.

וכו'. אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא, אמר קרא לא תבשל גדי, דרך בישול אסרה תורה. ופירש רש"י, דרך בישול - חֶלֶב צלול כמים, ואיכא בישול, אבל חֶלֶב, אינו בישול אלא טגון.

אם כן למסקנא של סוגיא זו, יש מחלוקת אם יש אם למקרא או למסורת. ויש ברייתא שמקשה איך ידעינן באמת שאיסור בשר בחלב, הוא בחֶלֶב, ולא בחֶלֶב, ומפרשת שהוא משום שיש אם למקרא, והיא נקראת בחֶלֶב. אבל זה רק תירוץ לפי המאן דאמר יש אם למקרא, אבל למאן דאמר יש אם למסורת עדיין קשה. לזה תירץ רב אחא, דדרך בישול אסרה תורה, אם כן אי אפשר לפרש על פי המסורת שהכוונה לבשר בחֶלֶב, שאין זה בישול אלא טגון.

מזה הוכיחו כמה אחרונים (המנחת יעקב מובא בסמוך, הפרי מגדים סימן פ"ז מ"ז ס"ק א', החוות דעת שם ס"ק א', והערוך השולחן שם סעיף י'), שמאחר שרואים שאין טגון נכלל בבישול, ולכן אנו יודעים שאין כוונת הפסוק לאסור לבשל גדי בחֶלֶב. אם כן עכשיו שאנו יודעים שהכוונה שאין לבשל גדי בחלב, רק עובר על האיסור אם בישלו. אבל אם טיגנו בחלב, כגון בחמאה אין עובר מדאורייתא, שהרי לא בישלו, דטיגון אינו בכלל בישול.

אבל הפרי חדש סימן פ"ז ס"ק ב', דחה זה ז"ל, והא דאמרינן בפרק קמא דסנהדרין [ד, א] אהא דהוה בעינן למימר דלכולי עלמא יש אם למקרא, דתניא בחלב אמו יכול בחלב, כלומר דהיינו תרבא, אמרת יש אם למקרא. ודחינן דלעולם יש אם למסורת, אלא דשאני התם דאמר קרא לא תבשל, דרך בישול אסרה תורה. ופירש רש"י אבל חלב אינו בישול אלא טגון, ומשמע דכל שכן צלי אש שאינו נכלל תחת בישול. יש לדחות דהכי קאמר, דאי אמרת בשלמא דהוי חלב שהוא צלול, היינו דנקט קרא לא תבשל, משום דעיקר בישול דכתיב בקרא הכי משתמע, אף על פי שגם צלי נכלל במלת בישול. אלא אי אמרת דחלב דקרא היינו תרבא, לא הוה ליה למינקט לישנא דבישול, דטפי משתמע מיניה חלב צלול מתרבא, אבל אין הכי נמי דטיגון וצלי נכללין תחת בישול, עכ"ל. מבואר מלשונו שסבר כדבר פשוט שטיגון יותר דומה לבישול מצלי. ולכאורה טעמו פשוט שטיגון היינו בישול בתוך משקה שמן, אם כן דומה לבישול שהוא בתוך משקה צלול, מה שאין כן צלי שאין בו משקה כלל. וממילא סבר הפרי חדש שאילו היה ראייה טובה מגמ' זו דסנהדרין, שאין טגון בכלל בישול, היינו אומרים דכל שכן שאין צלי בכלל טגון. אבל סבר שאיכא למידחי הראיה כנ"ל, וממילא שב לראייתו שצלי הוי בכלל בישול, וממילא סבר דכל שכן דיטגון הוי בכלל.

אבל כל שאר האחרונים הנ"ל (המנחת יעקב, והפרי מגדים, והחיות דעת, והערוך השולחן, לא השגיחו בדחוי זה, של הפרי חדש. שאף שכנ"ל יש שהשיבו על ראייתו מקרבן פסח, ועוד ראיות שמביא שם, לא השגיחו לדחות דחוי זה. וכנראה לא סברו שיש לדחות בכך, שאם אנו אומרים שצלי וטיגון נכללים בבישול, והגמ' כבר דוחה עצמה להבין הפסוק שמדובר דוקא על גדי בתרבא, ולא גדי בחלב, אם כן לא הוה מספיק לגמ' לומר שכיון שבעיקר בישול שהוא בישול ממש, לא שייך בתרבא אין לפרש המצוה כך.

מאידך כבר נתבאר שהמנחת יעקב, והפרי מגדים קיבלו ראיות הפרי חדש לגבי צלי, שמוכח מהפסוקים לגבי קרבן פסח, שבכלל בישול הוי גם צלי. אם כן צריך ביאור שלכאורה מסתברא כמו הפרי חדש, שאם צלי בכלל בישול כל שכן טגון שהוא דומה טפי. אבל כבר פירש שיטתו בזה המנחת יעקב בסולת למנחה הנ"ל. ז"ל, ונכון כל זה דוקא בצלי, שנכלל בכלל מבושל, מה שאין כן מיני טגון אינו נכלל בכלל בישול. כדאיתא בפ"ק דסנהדרין דף ד', בחלב אמו יכול בחלב בציר"י דהיינו תרבא, אמר קרא לא תבשל גדי דרך בישול אסרה תורה. ופירש"י וכו'. וכ"כ תוס' שם שזה הפירוש הוא עיקר כו'. אבל מצלי גמור דאינו בכלל מיני טגון, כי השומן זב ונפלט, ודאי דהוא בכלל בישול, כלשון המקרא וסוגית הש"ס. וכל זה פשוט וברור כוונת התוס', דלא כפר"ח בסי' פ"ז ס"ק ב', שהבין משמעות התוספות כמו שטיגון אינו בכלל

בישול הוא הדין צלי קדר, וכ"ש צלי ממש, לכן השיג על התוס'. ובאמת דברי התוס' נכונים וברורים דצלי וחלב אסור מן התורה. ותוס' ורש"י לא בעי לאפוקי רק מיני טיגון, וצלי קדר בכלל, ולא שאר מיני צלי, עכ"ל.

מבואר שסבירא ליה לסולת למנחה שהראיות שבישול כולל צלי הוא ראייה מוכרחת, וכן הראיה שבישול אינו כולל טיגון הוא ראייה מוכרחת. מזה היה מוכרח לו לומר שאין הכל שכן של הפרי חדש נכון. שאף שהתורה אסרה בישול, אין בזה כל שכן לומר שגם טיגון אסור. ואולי משום שבישול וצליה הם שני הדרכים היותר שכיחים להכנת האוכל על ידי האש, ולכן כלולים בלשון בישול, ולא טיגון. ואף שטיגון הוא בתוך משקה אינו בישול ממש, שאנחנו מוכרחים לומר שיש הבדל גדול, בתוצאת הדבר, בין הנעשה בתוך משקה צלול להנעשה בתוך משקה שמן. ולכן אף שידענו שהתורה אסרה על ידי בישול ובכללו צלי, אין זה מגלה לנו שגם הנעשה על ידי טיגון בכלל, דטיגון הוא דבר אחר לגמרי, ואי אפשר ללמוד חז מהשני.

אבל החוות דעת והערוך השולחן הנ"ל, סברו לגבי הכל שכן כמו הפרי חדש, זאת אומרת שגם הם סברו שאם נאמר שצלי בכלל בישול, אז כל שכן שנאמר שטיגון הוא בכלל. ואילו לגבי הראיה מהגמ' סנהדרין שאין טיגון בכלל בישול, סברו כמו הסולת למנחה שהוא ראייה טובה. וממילא לשיטתם אם טיגון שיותר דומה לבישול אינו בכלל בישול, כל שכן שצלי אינו בכלל בישול. ולכן מוכרחים לומר לאידך גיסא, שעל כרחך איכא למידחי הראיות של הפרי חדש שצלי בכלל בישול.

נמצא שיש לענין בשר בחלב שלש שיטות, ולכל התורה כולה ארבע שיטות. הפרי חדש סבר שצלי בכלל בישול וכל שכן טיגון, והסולת למנחה והפרי מגדים סברו שצלי בכלל בישול, אבל אין טיגון בכלל בישול, ואין כאן כל שכן. והחוות דעת והערוך השולחן סברו שאין טיגון בכלל בישול וכל שכן שאין צלי בכלל. אלא שקצת נחלקו גם הערוך השולחן והחוות דעת, לא לגבי בשר בחלב אלא בשאר מצוות. לחוות דעת אין להביא ראייה כלל מהפסוקים שהשתמשו במילת בישול לגבי קרבן פסח, ששאני התם שמוכרים לומר שזה כוונת הפסוק. ולערוך השולחן אכן יש ללמוד מהפסוקים של קרבן פסח לשאר מקומות, אבל לגבי בשר בחלב יש ראייה שאין לומר לגבו שצלי בכלל בישול.

המשך הירושלמי שם

הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר מן המעושן. מהו שיהא מותר במטוגן. מהו שיהא מותר בתבשיל שנתבשל בה מי טבריה. רבנן דקיסרין שאלון מעושין מהו שיהא בו משום בישול גוים. מהו שיהא בו משום תבשילי שבת. מהו שיהא בו משום בשר בחלב. מהו שיטבל למעשרות.

מבואר שלגבי איסור נדרים הירושלמי שואל שלש שאלות, מהו במעושן, במטוגן, ובנתבשל בחמי טבריה. ושוב מביא שאלה מרבנן דקיסרין לענין מעושן לבד, מה הדין לענין בישול גוים, שבת, בשר בחלב, ומעשרות. ויש לשאול האם כוונת אותם רבנן לשאול לגבי הני דינים דוקא על מעושן, או שבאמת היו שואלים אותה שאלה גם לענין מטוגן וחמי טבריה, וחד מתלת נקט. עוד יש לשאול בירושלמי זו האם השאלה לגבי נדרים הוא שאלה לפי התנא של המשנה שסוברת שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם, או לפי ר' יאשיה שסובר שהולכים אחר לשון תורה.

ולכאורה לפי התנא דמתניתין שסובר שבלשון בני אדם אף צלי לא נקרא בישול, היה מסתבר שכל שכן שמעושן לא קוראים בישול. אבל לפי ר' יאשיה שאזלינן בתר המקרא, ובמקרא צלי בכלל בישול, עדיין יש לשאול האם מעושן הוא גם כן בכלל בישול של המקרא. גם לפי תנא דמתניתין שהשאלה הוא לכאורה מהו לשון בני אדם, אין באמת שום שייכות בין השאלות לגבי נדרים, ובין השאלות לגבי בישול גוים, שבת, ובשר בחלב, שהם בודאי תלויים בבישול של המקרא. אבל לר' יאשיה הם עולים בקנה אחד, והוא לברר בדיני דאורייתא האם מעושן הוא בכלל בישול. אם כן זה שסידרו את שאלות רבנן דקיסרין מיד אחר שאלות דנדרים אתי שפיר טפי.

מאיךך לפרי חדש ודעימיה שסברו שאם צלי בכלל בישול כל שכן טיגון, יש כאן תימה, שהרי ר' יאשיה סבר שצלי בכלל בישול לענין נדרים, וכמו דמצאנו במקרא, אם כן כל שכן טיגון, ומה מקום לשאלה זו. וזה נראה ראייה לסולת למנחה ופרי מגדים שסברו שאין טיגון כל שכן מצלי. ועל פי זה יתפרשו השאלות, הונחנו שצלי בכלל בישול, מהו לגבי מעושן שהוא נראה פחות קרוב לבישול מצלי. ואף אם נניח שבאמת אינו דומה מעושן לצלי, מטוגן מהו, שהוא נראה יותר קרוב לבישול מעישון. ואף אם נאמר שאף טיגון אינו בכלל, נתבשל ממש אבל בחמי טבריה מהו, האם צריך דוקא בחמי האור לבישול או לא. ועל כרחך צריך לומר שהפרי חדש יתרץ שהשאלה הוא לפי התנא דמתניתין שהולכים אחר לשון בני אדם. וגם יסבור שאף שבלשון המקרא יש כל שכן אם צלי בכלל כל שכן טיגון, בלשון בני אדם אינה קיימת כל שכן זו. שאין להקשות קושיות על לשונם של בני אדם, כי יש שיקראו לצלי בישול, אבל טיגון אולי לא. ושוב נצטרך לומר שיתפרשו המשך השאלות ככה צלי בלשון בני אדם אינו בישול, עישון מהו (וזה קשה כנ"ל), ואף אם עישון לא, טיגון מהו, ואף אם טיגון לא, חמי טבריה מהו. ונשוב לדון עוד בזה לקמן בשיטת הרמב"ם בע"ה.

עוד איכא למידק לכאורה שאף אם השאלות הם על המקרא, ובזה כנ"ל שייכים שאלות דקיסרין לשאלות הראשונות של הגמ', יש לדקדק שאם הדמיון הוא רק על מה נכלל במילת בישול במקרא, אם כן מה שייך לשאלות נפרדות לגבי נדרים, ולגבי שבת, ולגבי בשר בחלב, ולגבי מעשר. ולכאורה על כרחך שיש עוד צדדים לומר שיש גם ללמוד כל מצוה שבתורה מעניינה. כלומר שאף אם נניח שבחד מקום מצינו שהתורה כיללה מעושן במילת בישול, אין זה סוף ההכרעה לומר שהוא הדין במקום אחר.

לעיל הבאנו מחלוקת החוות דעת והערוך השולחן אם יש ללמוד מהירושלמי שכיון שבמקרא לגבי קרבן פסח מצאנו שהתורה קראה לצלי בישול, אם כן הוא הדין לשאר מקומות שבתורה. שהערוך השולחן סבר שיש ראייה, שהרי הירושלמי פירשה בזה שיטת ר' יאשיה לענין איסור נדרים, אף שלגבי נדרים לא כתיב בישול כלל, כל שכן היכא שכתוב. והוצרכנו לתרץ שיטת החוות דעת שסובר שאין ללמוד היכא דאפשר מהיכא דאי אפשר, שסבר שהבבלי באמת פליג על הירושלמי בזה. אבל על פי המבואר כאן, אף בירושלמי רואים שלא היה ברור לגבי שאר מצוות מה הדין במעושן. וזה אף אחר שכבר הונח לירושלמי שלגבי נדרים אמרינן שיש ללמוד מן הפסוק שצלי בכלל בישול, עדיין יש שאלה על כמה מצוות בנפרד לגבי מעושן. ועל כרחך שאף לירושלמי לא אמרינן שהיכא שמצאנו לגבי מצוה אחת שיתפרש בישול אף מעושן שזה מכריח שנאמר הכי במצוה אחרת. אם כן אפשר לומר לחוות דעת שהוא יפרש שהיה שאלה בכל אחד מן המצוות הנ"ל, אם יש הכרח בהם לומר שבישול יכול או לא יכול מעושן. אבל עדיין צריך עיון לפרש כל זה, ובפרט כיצד לפרש הדיון לגבי נדרים שלא כתוב בו כלל בישול, ואיזה הכרח יהיה לנו לומר שבישול יכול צלי.

גמ' פסחים דף מא.

אין מבשלין וכו'. תנו רבנן: במים, אין לי אלא במים, שאר משקין מניין? אמרת קל וחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן, אסורין. שאר משקין שמפיגין טעמן (שנותנין בו טעם שלהן (רש"י)), לא כל שכן? רבי אומר: במים, אין לי אלא מים, שאר משקין מניין, תלמוד לומר ובשל מבושל, מכל מקום. מאי בינייהו? - איכא בינייהו: צלי קדר. ופירוש רש"י, צלי קדר - שמבשלין אותו בקדירה בלא מים, ובלא שום משקה, אלא מים הנפלטין משמנו. למאן דיליף לה מקל וחומר, הכא שרי (שאינן כאן הפגת טעם שרק חוזרין לו מימי הבשר עצמו). לרבי דיליף מרבויה, האי נמי בשל מבושל הוא (שהתורה ריבתה איזה משקה שיהיה). ורבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו? - מבעי ליה לכדתניא, וכו'.

הדיון בפירוש הפסוק, אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל במים, כי אם צלי אש, וגו'. תנא קמא לומד שאר משקים גם כן אסורים מקל וחומר, מים שאינם מפיג טעם אסור כל שכן שאר משקים.

ורבי לומד זאת מריבוי, בשל מבושל, אם כן אין תלוי אם המשקה מפיג הטעם או לא. ולכן לרבי גם צלי קדר אסור, שנתבשל במשקה שיוצא ממנו. ולכאורה יש להוכיח מזה שצלי קדר בכלל בישול, שאילו לא הוי בכלל בישול, מה לי שנתרבה שאר משקים, הרי התורה אסרה לבשל הקרבן פסח באיזה משקה שיהיה, אבל לא אסרה צלי. וזה ניחא לדברי כולם, שלפרי חדש ודעימיה אף צלי גמור בכלל, לפרי מגדים ולסולת למנחה רק הוציאו טיגון, אבל לא צלי קדר (אבל האמת שהסולת למנחה עצמו סבר שצלי קדר דינו כטיגון, ונשוב לדון בזה לקמן בשיטת התוס' בע"ה), ולחוות דעת והערוך השולחן אף שגם צלי וטיגון, אינו בכלל בישול לגבי בשר בחלב, אבל הם סברו שאין לדמות בשר בחלב לשאר איסורים.

סיכום הסוגיא

- פסחים דף מד. יש כמה גמרות שאומרות שבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה. ולכן יש חידוש לגבי בשר בחלב שלא נמצא בשאר איסורים. שאילו שאר איסורים אמרינן כבוש כמבושל, ולכן אם כבשו האיסור בתוך ההיתר, או איפכא, נאסר ההיתר שקיבלה טעם מהאיסור, כאילו נתבשלו ביחד. אבל לגבי בשר בחלב אף שהם כבושים חד בשני אינו נאסר מדאורייתא, שאינו דרך בישול.
- סנהדרין דף ד: - בפשטות יוצא מגמ' זו שאין טיגון נחשב לבישול. שהגמ' אומרת שאין לפרש הפסוק שהכוונה שאין לבשל גדי בחלב אמו, שאין זה דרך בישול, אלא דרך טיגון. אם כן בישול אינו טיגון.
- אבל הפרי חדש מדחה הראיה וסובר שכל זה כשבאנו לפרש המקרא, אבל אחר שנתפרש כיון שצלי בכלל בישול, כל שכן טיגון, והאיסור הולך על שניהם.
- הסולת למנחה, ופרי מגדים, חוות דעת והערוך השולחן, סוברים שהראיה אזלא אף למסקנא, ולכן סבר שטיגון אינו בכלל בישול.
- הסולת למנחה ופרי מגדים חלקו על הקל וחומר של הפרי חדש וסברו שאף שנכון שצלי בכלל בישול, אבל טיגון לא.
- החוות דעת והערוך השולחן סברו שהקל וחומר הוא נכון, אילו צלי בכלל בישול כל שכן טיגון. אלא מדטיגון אינה בכלל בישול, כדמוכח מגמ' זו, כל שכן שצלי לא.
- נדרים ריש פרק ו' מבואר שבלשון המקרא צלי נקרא בלשון בישול, ובירושלמי יותר מפורש זה.
- שם בירושלמי יש שאלה על עישון, טיגון, וחמי טבריה לגבי נדרים. ויש שאלה על עישון לגבי בשר בחלב, ועוד מצוות. ולא ברור אם יש אותם שאלות גם לגבי טיגון וחמי טבריה או לא.
- גמ' פסחים דף מא. יש משמעות שצלי קדר נקרא בלשון בישול, שהתורה אסרה לבשל הקרבן פסח, ואף בשאר משקים. ומזה לומדים שם שעובר איסור זה בצלי קדר, הרי צלי קדר נקרא בשם בישול של הפסוק לגבי קרבן פסח.

הראשונים

רש"י

רש"י פירש כנ"ל הגמ' סנהדרין שהכוונה שם בדרך בישול אסרה תורה, הוא ולא טיגון, וממילא אי אפשר לפרש לשון הפסוק גבי בשר בחלב שהכוונה בתרבא, שזה יהיה טיגון ולא בישול. וכנ"ל אחר שעכשיו אנו יודעים שאכן הפירוש בגדי בחלב, הוא חלב ולא תרבא, יש מחלוקת הפוסקים מהו שיטת רש"י אם טיגון בשר בחמאה. המנחת יעקב, והפרי מגדים, והחוות דעת, והערוך השולחן הנ"ל לומדים, ששיטתו על כרחך לומר שאין בזה איסור תורה. שהתורה אסרה בישול בחלב, ובישול אינו טיגון. אבל הפרי חדש דחה זה וסובר שאין ראיה שרש"י יסבור הכי, אלא איכא למימר שרש"י יחלק בין היכא שבאנו לפרש עיקר הפירוש של הפסוק שם נפרש על פי עיקר הפירוש של בישול, ועיקר הפירוש הוא ודאי בישול ממש, ולא טיגון, ועל כרחך לא בא הכתוב לאסור בשר בתרבא. אבל אחר שנתברר לנו מהו עיקר הפירוש, אז יש לומר שגם צלי וגם טיגון נכללים בלשון בישול, וממילא

האיסור לבשל הבשר בחלב ממש, כולל לאסור לטגנו בחמאה. וסובר שעל כרחק לומר הכי שכבר מצאנו שבישול כולל צלי, אם כן טיגון שיותר דומה לבישול, כל שכן שנכלל בבישול, על כרחק לומר ששניהם אסורים.

תוס'

ז"ל התוס' בסנהדרין שם, דרך בישול אסרה תורה - ובחלב אינו בישול, אלא טיגון, כדפירש בקונטרס. והאי דקרי לצלי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מא. ושם), שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ"מ, עכ"ל. התוס' לכאורה נתקשו שעל פי המבואר שם שטיגון אינו כלול בלשון בישול, אמאי בפסחים לגבי הקרבן פסח הגמ' אומרת שלרבי יהיה איסור אף בצלי קדר. אם כן רואים שהתוס' סברו לכאורה שיש ללמוד מגמ' דסנהדרין שאף היכא שלא מדובר בפירוש כוונת הפסוק, אלא מדובר אחר שמוכן הפסוק, ויש שאלה מה נכלל בלשון בישול, יש ללמוד שאינו כולל טיגון. ואילו לפרי חדש אין ללמוד מגמ' זו ששאני הכא שלא היה ברור פירוש המילים, ורק בזה הגמ' אומרת שבזה איכא לילך אחר עיקר הפירוש של בישול, שהוא בישול ממש ולא טיגון. ובאמת הפרי חדש הודה שלתוס' באמת יצא שגם לענין בשר בחלב אף למסקנא דגמ' אין טיגון כלול באיסור, וחולק על התוס'.

ז"ל, ודלא כדמשמע מדברי התוספות דהתם [סנהדרין ד, ב ד"ה דרך] דאפילו צלי קדר לא אסיר מן התורה בבשר בחלב כל שכן צלי אש, וליתא אלא העיקר כדכתיבנא, עכ"ל. וכוונתו לכאורה כנ"ל, שהתוס' על פי מסקנת הגמ' דסנהדרין נתקשה שאם כן לגבי האיסור בישול של קרבן פסח גם כן לא יכול צלי קדר. ואילו לפירוש הפרי חדש בגמ' שם לא קשה מידי, שלגבי קרבן פסח אין לנו ספק מה פירוש מילות הפסוקים, אלא השאלה אם מילת בישול כולל צלי קדר, ולפרי חדש פשוט שהוא כלול. ולכן לקיים שיטתו שיש ללמוד מהפסוקים הנ"ל, שבישול כולל צלי, ולדעתו כל שכן צלי קדר, הוצרך הפרי חדש לחלוק על התוס', ולכתוב עליו וליתא. ובודאי דבריו בזה הוא תימה שלא איכפת ליה לחלוק על התוס' מראיות שהמציא בעצמו. ולקמן יבואר שגם על הר"ן כותב שחולק.

אבל המנחת יעקב בסולת למנחה שם, שאף הוא למד מהפסוקים שצלי נכלל בלשון בישול, חלק על הבנתו של הפרי חדש בהגדרת צלי קדר, וגם כנ"ל על הכל שכן של הפרי חדש, שאין כל שכן מצלי לטיגון. ובזה ישב דברי התוס' שלא יסתרו הלימוד שצלי עצמו נכלל בבישול. ז"ל, וכך כתבו התוס' דצלי קדר, גם כן אינו דרך בישול, משום דצלי קדר פירושו שנתבשל בלי מים, ובלי שום משקה, אלא במה שנפלט משמנו, וכן פירש"י בפרק כל שעה דף מא. דהוא טיגון ממש, שמתטגן תוך שומנו. על כן הוצרכו תוס' לתרץ דשאני התם דכתיב כפל ובשל מבושל. אבל מצלי גמור, דאינו בכלל מיני טיגון, כי השומן זב ונפלט, ודאי שהוא בכלל בישול, כלשון המקרא וסוגית הש"ס. וכל זה פשוט וברור כוונת התוס'. דלא כפרי חדש פ"ז ב' שהבין משמעות התוספות, כמו שטיגון אינו בכלל בישול, הוא הדין צלי קדר, וכל שכן צלי ממש, לכן השיג על התוס'. ובאמת דברי התוס' נכונים וברורים דצלי דבשר וחלב אסור מן התורה. ותוס' ורש"י לא בעי לאפוקי רק מיני טיגון וצלי קדר בכלל, ולא שאר מיני צלי, עכ"ל.

וכנ"ל כל זה על פי הבנתו שהפסוקים מוכחים שצלי נכלל בלשון בישול, אבל אין ללמוד מזה קל וחומר לטיגון, דטיגון שאני לגמרי מצלי. וממילא היה לו דרך לפרש התוס' שסבר שכן צלי קדר הוי טיגון. אבל אילו לפרי חדש שסבר שאם צלי נכלל בבישול כל שכן טיגון וכל שכן צלי קדר, לא היה דרך לפרש התוס' הכי. שבין אם נדמה צלי קדר לטיגון, או נדמה אותו לצלי, על כל פנים יוצא שסברו התוס' שטיגון וכל שכן צלי אינו בכלל בישול.

ובאמת תירוץ התוס' צריך עיון לי, שלעיל כתבנו לפרש הגמ' דפסחים שאומרת שלרבי אף צלי קדר אסור מדכתיב בשל מבושל. שהכוונה פשוטה שמאחר שרבינו מבשל מבושל, שאר משקים, ממילא

גם בצלי קדר מבשל בשאר משקים. וכאן התוס' נראה כסוברים שכוונת הגמ' שם לרבות מבשל מבושל אף צלי קדר. שאף שבעלמא טיגון וצלי קדר, אינם בכלל בישול לגבי קרבן פסח יש רבוי שהם נכללים. וזה תימה לכאורה שכבר דרש הגמ' מבשל לרבות שאר משקים, וכוונת הגמ' כנ"ל שלכן ממילא מובן שגם בצלי קדר אסור. ואם היה קשה לתוס' אם כן באמת למה אסור בצלי קדר, הרי אין זה נכלל בלשון בישול, וכמו דמצינו שטיגון אינו בכלל, איך תירצו את זה בדרשת עצמם, ובמילות שכבר דרשם הגמ' אחרת. ולקמן בדברי הרא"ם על הגמ' נחזור לזה בע"ה.

הר"ן

ז"ל הר"ן סוף פרק כל הבשר (דף מג. בדפי הר"ן) רותח דצלי שאנו מתירין בקליפה, נימא שאותה קליפה נעשית נבלה, ואוסרת הסמוכה לה, ושניה לשלישית, וכן לעולם, וכו'. נראה לי, דכיון דחתיכה עצמה נעשית נבלה, מבשר בחלב למדנו, כמו שאפרש לפנינו בס"ד. אין אומרים כן אלא דומיא דבשר בחלב, דרך בישול, ואין בבשר בחלב קליפה מן התורה, דדרך בישול אסורה תורה בדוקא, עכ"ל. נראה מבואר שהר"ן סובר שבישול שאמרה תורה דוקא הוא, ואין צלי כלול בה. כמו שכתב דרך בישול אסרה תורה "בדוקא", ובזה מפרש שלא תמצא בבשר בחלב שנאסרה רק כדי קליפה, מן התורה, כי לא אסרה התורה דרך צלי, רק דרך בישול, ובבישול הטעם נכנס בכל החתיכה, ואילו בצלי הר"ן סובר שרק נכנס כדי קליפה.

ז"ל הפרי חדש הנ"ל על זה, אבל מצאתי להר"ן, וכו'. אלמא דצלי לא אסיר מן התורה. אלא שיש לדחות, דהתם בצלי דעלמא קמיירי, אבל בצלי דבשר בחלב אוסר כל החתיכה, וכמו שכתבתי לקמן בסימן צ"ב ס"ק ג' לדעת הרשב"א. וא"כ שפיר כתב הר"ן, דאין בבשר בחלב קליפה מן התורה. ואם תמצא לומר כפשט דברי הר"ן, מכל מקום לי נראה עיקר כדכתיבנא, עכ"ל. מה שכתב שיש לדחות, רצונו לומר שהר"ן בא לתרץ למה בצלי דעלמא אינו נאסר כל החתיכה, דכיון דנאסר כדי קליפה, והקליפה נעשה נבילה, הקליפה שנאסרה יאסור עוד קליפה, וכן הלאה עד שיאסור כל החתיכה. על זה תירץ הר"ן שבבשר בחלב לא מצאנו כדי קליפה, ולכן חתיכה נעשה נבילה הנלמד ממנו גם כן רק נאמר אם נאסר כל החתיכה. ומפרש הפרי חדש דאיכא למימר שלא בא הר"ן לומר שבשר בחלב שנצלה אין נעשה בשר בחלב מחמת שרק אסרה תורה דרך בישול ולא דרך צליה. אלא לעולם מודה שכלול בבישול גם צלי, אלא דסבירא ליה שהחלב שהוא שמן יפעפע בכל החתיכה, אבל לא יותר ממנה, וכמו שפירש הפרי חדש שיטת הרשב"א לקמן. ממילא יצא שלעולם לא תמצא באיסור בשר בחלב שרק יאסור כדי קליפה, ואף אם נצלה. אם כן צריך לפרש לשונו, שלא מצאנו בבשר בחלב שאסור רק דרך בישול בדוקא, שבא לאפוקי מליחה, שגבי מליחה שפיר נאסר רק כדי קליפה. זה כוונת הר"ן לפרש שכיון שבבשר בחלב רק יאסר דרך בישול, ובודאי כולל גם צלי, לכן בין אם בישלו ובין אם צלאו, יאסור כל החתיכה. ולכן צלי דעלמא שאינו אוסר רק כדי קליפה (לשיטת הר"ן), לא יעשה נבילה.

ובודאי פירוש זה בר"ן סתום מאד, ולכן הפרי חדש מסיק כנ"ל, ואם תמצא לומר כפשט דברי הר"ן, מכל מקום לי נראה עיקר כדכתיבנא, כלומר שמודה הוא שאין דיחוי הפשטות בדברי הר"ן. וכן החוות דעת שם כותב בפשיטות שיש להביא ראיה מהר"ן שסובר שאין בצלי איסור תורה מדאורייתא. אע"פ כן הפרי חדש כותב שאינו חוזר בו, דלהלכה נראה לו כדכתב שבישול כולל צלי. נמצא עכשיו שבא לחלוק על התוס' סנהדרין, וגם על הר"ן.

הרא"ם

על הפסוק דקרבן פסח שמות י"ב פסוק ט', אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. כתב הרא"ם ז"ל, ובשל מבושל מכל מקום. במכילתא פירשו בין במים בין בשאר משקין, דאם לא כן לכתוב קרא, ובשל או מבושל, תרתי למה לי, וכו'.

ואם תאמר, אי הכי לא לכתוב קרא לא במים ולא ובשל, אלא אל תאכלו ממנו נא ומבושל, דמשמע בין במים בין בשאר משקין. וכו'. יש לומר, מכיון דמבושל, כולל גם הצלי, כדכתיב (דברים טז, ז), ובשלת ואכלת, ופירש רש"י, שאף הצלי קרוי בשול, הוצרך לכתוב, במים, לאפוקי מהצלי. אף על גב דכתיב כי אם צלי אש, ועל כרחך לומר דמבושל לאו בצלי קמיירי.

וכבר כתב המהרש"א על הגמ' פסחים שם דדחוק תירוצו, וכמו דמסיים הוא עצמו שלא צריך לימוד שצלי אינו בכלל האיסור, דכבר כתב הפסוק כי אם צלי אש, אם כן האיסור בישול אינו כולל צלי. על כל פנים מפורש כאן ברא"ם כמו דסברו הפרי חדש, ודעימיה שיש להביא ראיה מהפסוקים לגבי קרבן פסח, שכותבים בישול ועל כרחך כוונתם לצלי, שצלי בכלל בישול הוא. וכן הביא החוות דעת רא"ם זה לראיה לפרי חדש, שרואים שסבר כוונתה בזה. ז"ל, ועיין פסחים דף (מ) [מא ע"א] גבי בשל מבושל במים [שמות יב, ט], בר"א מזרחי [שמות שם] שתירץ על קושיא דלמה לי קרא דבמים וקרא דמבושל, ותירץ דלשון תורה של בשול משמע אפילו צלייה, עכ"ל. ומביא את זה כראיה לשיטת הפרי חדש ולא כשיטתו שסבר שיש לחלק בין היכא דאפשר להיכא שאי אפשר. ואין לדחות הראיה לשיטתו, שכאן מדובר לגבי קרבן פסח, ובקרבן פסח עצמו מצאנו שבישול כולל צלי. שלכאורה אדרבה כאן יש ראיה דוקא להפך כדכתב הרא"ם עצמו, שכוונת התורה לצלות, ועל כרחך בישול אינו כולל צלי.

ולעיל הקשנו על התוס' סנהדרין שנראים שלומדים שהגמ' מרבה צלי קדר, אף שאינו בכלל בישול בעלמא, מדכתיב בשל מבושל. והקשינו שלכאורה הגמ' כבר דרשה את זה לרבות שאר משקים, והכוונה שלכן גם בצלי קדר יש איסור שגם בזה נתבשל בשאר משקים. ולפי קושית הרא"ם אולי אפשר לומר שלזה כוונת התוס', שכיון שבאמת לא צריך לרבות שאר משקים, שלא לכתוב מים ולא לשון כפול, אם כן יש לדרוש לרבות צלי קדר. אבל להכניס את זה בתוך לשון הגמ' שם הוא קשה טובא.

הרמב"ם

רמב"ם מאכלות אסורות פרט ט' הלכות ו'

המעושן, והמבושל בחמי טבריא, וכיוצא בהן, אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבשל דם בחלב, פטור, ואינו לוקה על אכילתו, משום בשר בחלב. אבל המבשל בשר מתה, או חלב, וכיוצא בהן בחלב, לוקה על בשולו, ואינו לוקה על אכילתו, משום בשר בחלב. שאין איסור בשר בחלב, חל על איסור נבילה, או איסור חלב, שאין כאן לא איסור כולל, ולא איסור מוסיף, ולא איסור בת אחת.

מבואר שהרמב"ם בהלכה זו חלק הלכותיו לשלש בבות. בבא הראשונה מעושן וחמי טבריה, ועל זה פסק, אין לוקין עליו, ולא כתב שהוא פטור. בבא שניה, מי חלב, חלב מתה, חלב זכר, ודם, ובזה פסק שהוא פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. ובבא שלישית בשר מתה, או תרבה בחלב, לוקה על בישולו, ואין לוקה על אכילתו משום בשר בחלב. ובבא ראשונה שכתב שדינו שאין לוקה ולא כתב שהוא פטור, וכדכתב בבא שניה, משמע שבזה אינו פטור, וטעמא בעי. לכן פירש המגיד משנה ז"ל עכ"ל, המעושן בעיא דלא איפשיטא בירושלמי בנדריים פרק הנודר מן המבושל, וידוע שספק תורה להחמיר ואין לוקין עליו. והמבושל בחמי טבריא וכו' ג"כ נראה שם שהוא שוה למעושן, עכ"ל. כלומר שדינו של הרמב"ם בבא זו לקוח מהבעיא דלא איפשיטא בירושלמי, אי מעושן אסור בבשר בחלב מן התורה או לא, ממילא פסק הרמב"ם שאין לוקין עליו, שרק עבר על ספק איסור תורה. ובזה חילק הרמב"ם בין בבא ראשונה לבבא שניה, שבבא שניה מדובר בדברים שאינם אוסרים בבשר בחלב מדאורייתא, בלי ספק, כגון מי חלב, וחלב זכר, לזה פסק שם שהוא פטור על בישולו. ועל אכילתו, כיון שכלל בבבא שהוא גם בישול דם וחלב מתה, אף שאין עושים בשר בחלב, עדיין יש בהם איסור תורה, לכן פסק שאין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב.

היוצא שהרמב"ם פסק שאם בישל דרך עישון, או בחמי טבריה, שהוא ספק עבר על איסור תורה. ופירש המגיד משנה שמקורו הוא מהירושלמי הנ"ל, שחד משאלות הרבנן דקיסרין שם הוא עישון בבשר בחלב מהו. ז"ל הירושלמי שם שוב, הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר מן המעושן. מהו שיהא מותר במטוגן. מהו שיהא מותר בתבשיל שנתבשל בה מי טבריה. רבנן דקיסרין שאלון מעושין מהו שיהא בו משום בישולי גוים. מהו שיהא בו משום תבשילי שבת. מהו שיהא בו משום בשר בחלב. מהו שיטבל למעשרות, עכ"ל. מזה מביא המגיד משנה שנראה שמקורו של הרמב"ם לפסוק גבי מעושן שהוא ספק בשר בחלב דאורייתא, הוא שכך נסתפקו רבנן דקיסרין. והמקור של הרמב"ם לפסוק שחמי טבריה הוא ספק בשר בחלב דאורייתא, המגיד משנה כותב כנ"ל, נראה שם שהוא שוה למעושן. ולכאורה כוונתו לומר שכיון שמיד לפני זה הירושלמי שאל כמה שאלות לגבי נדר מן המבושל, שהם כנ"ל, מעושן, מטוגן, וחמי טבריה, ולא נפשטו, ושוב מביא השאלה מעושן מהו לגבי בשר בחלב, מזה נראה שהירושלמי משווה דינם. וכלומר שיש לדייק מסידור הדברים שהירושלמי סבר שרבנן דקיסרין, חד מתלת בעיות שאלו, ששאלו לגבי מעושן, והוא הדין שהיו שאלו לגבי מטוגן, וחמי טבריה.

וכל זה ניחא אם השאלות של הירושלמי לגבי נדרים הם הולכים אליבא דר' יאשיה, שלפי הירושלמי סובר שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם. אז אפשר להשוות השאלות, ששניהם הולכים על כיוון אחד, מה נכלל בבישול, באיסורי תורה, כגון נדרים, שבת, ובשר בחלב. אבל אי השאלות הם הולכות על שיטת התנא דמשנה שסוברים שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם, אז לכאורה השאלות הם על לשון בני אדם. ואם כן אין להם שום שייכות לשאלות של רבנן דקיסרין לכאורה, שהם שאלות של מה נגדר כבישול לגבי כמה איסורי תורה.

ולפירוש זה כבר הונח בירושלמי שצלי נכלל בלשון בישול של תורה, ועכשיו שואל מה הדין לגבי מעושן, מטוגן, וחמי טבריה. ולעיל פירשנו שסדר השאלות לפי זה, צלי ודאי בישול, מעושן מהו, ואף אי מעושן לא, מטוגן מהו, שהוא יותר קרוב לבישול ממעושן, ואף אם מטוגן לא, מבושל בחמי טבריה מהו. ולפי פירוש זה היה לרמב"ם גם לכלול טיגון בכא זו. ז"ל הפרי מגדים שם, ממה שכתב המגיד משנה דנראה דחמי טבריה שוה למעושן, ולכאורה לא ידענא מנלן. וצריך לומר, מהא דמיבעיא התם הנודר ממבושל מהו, שיהא מותר במטוגן, ומבושל בחמי טבריה, ומעושן. ובתור הכי אמרינן, רבנן דקיסרין מיבעיא, מעושן מהו, בכשר בחלב, משמע דדין א' להם, (ולפי דבריו הוא הדין טיגון), עכ"ל. וזה כדפירשנו שפירש כוונת המגיד משנה מן סידור השאלות בירושלמי. ועל זה מסיק הפרי מגדים, ולפי דבריו הוא הדין טיגון. והיינו גם כנ"ל שטיגון היה אחד מן השאלות הראשונות, כמו חמי טבריה. וזה לכאורה קשה על פירוש המגיד משנה, למה באמת הרמב"ם לא כתבו.

ומדלא כתבו לכאורה צריך לומר שהיה פשוט לו ממקום אחר או לחומרא או לקולא. אבל לפי זה עדיין היה לו לכתוב שצלי פשוט שהוא בכלל בישול, וגם בזה לא כתב דבר, שבכל הפרק רק כתב בישול, ולא פירש מפורש אי כולל צלי. ואם נאמר שגם צלי היה פשוט לו לקולא ממקום אחר, ולכן על צלי וטיגון לא דיבר כלל, ורק על מעושן וחמי טבריה הביא שיש בזה שאלה. אז צריך ביאור למה סבר שיש צד שמעושן יותר חמור מצלי ובישול. איברא לחוות דעת וערוך השולחן הנ"ל, שסברו שצלי ובישול אינם מדאורייתא, ואפילו הכי בודאי לא יחלוקו על דינו של הרמב"ם שמעושן הוא ספק, שגם דינו נפסק להלכה, בלי חולק. אם כן לשיטתם בודאי צריך טעם לפרש שסברו שמעושן יותר חמור מצלי.

הפרישה שם ס"ק ט', פירש שכוונת מעושן, ז"ל, פירוש מעושן, שנתחממו בשר בחלב בעשן, כמו בחמי טבריה, או י"ל, שנשרה בחלב, ואח"כ תלאו בעשן, עכ"ל. ולכאורה זה שכתב בפירוש הראשון, כמו בחמי טבריה, כוונתו נראה מבוארת שרצה לדמות בישול בעשן לבישול בחמי טבריה,

ששניהם נעשה על ידי בישול בחלב, והשאלה היא רק דרך החמימות של עשן, וחמי טבריה, אם גם הם נגדרים לבישול מן התורה. ומסתבר אם כן שגם לפירוש השני כך כוונתו, דהיינו מאחר שנשרה הבשר בחלב, וכבוש נותן טעם כמבושל, רק שעדיין לא בישלו. אז היה פשוט אם היה לוקח חתיכה זה הבלועה מחלב, וחממו על האש שזה נקראה בישול ממש, והשאלה היא מה אם לא חממו ממש על האש, רק תלאו בעשן, ומחום העשן נתחמם ונתבשל האם גם זה נקרא בישול. והערוך השולחן שם סעיף כ"ה מביא פירוש השני של הפרישה, ולכאורה מוכח לומר שפירש כוונתו כמו שפירשנו, שכנ"ל הערוך השולחן סבר שאין צלי וטיגון מן התורה, וגם פירש הרמב"ם כהמגיד משנה שבא לפסוק שמעושהו הוא ספק תורה.

ואפשר לפרש גם לצד השני, שהיה פשוט לרמב"ם ממקום אחר שצלי וטיגון אסורים מן התורה, ולכן הישמיט הבעיא דטיגון. וזה שלא פירש דינם של צלי וטיגון, סמך שיש ללמוד מזה שפסק שמעושהו הוא ספק, ולא כלל עמם צלי וטיגון, אם כן מזה אפשר ללמוד שרק במעושהו איכא לספוקי דילמא אינו נקרא בישול, שאינו דומה לבישול רגיל כלל. אבל צלי וטיגון שהם דומים לבישול אסורים. ולא דיבר עליהם מפורש שיש ללמוד ממה שפסק גבי מעושהו שהוא ספק, שסבר שצלי וטיגון הם כלולים במילת בישול, ונכללים במה שפסק בריש הפרק שהוא האיסור תורה. ונפרש הפירוש של מעושהו שהוא בכל ענין שעישן ביחד בשר בחלב, או חמאה או גבינה. ואפשר גם לפרש כפירוש השני של הפרישה, ויכולים להסביר שלא עדיף זה ששרה הבשר מקודם בחלב ואחר צלאו, מדין צלי אחר. שגם באופן זה יש רק טעם של חלב בתוך הבשר, ובודאי שונה מבישול רגיל שהוא בתוך חלב.

המגיד משנה סיים שם ז"ל, ולגבי שבת [קיי"ל] (כך יש גורסים) שהמבשל בחמי טבריה פטור כנזכר בהל' שבת, עכ"ל. וצריך להבין מה בעי בזה. ואם רצה לומר שלגבי שבת קיי"ל שמהמבשל בחמי טבריה הוא פטור, ואם כן הוא הדין שהיה לן למימר הכי בבשר בחלב, אז הוא מקשה על הרמב"ם. למה כאן פסק כשאלות של רבנן דקיסרין, והבין שגם על חמי טבריה היו שואלים מסדר הגמ', כנ"ל, הרי לגבי שבת קיי"ל שהוא פטור בחמי טבריה. וחד משאלות של רבנן דקיסרין היה מעושהו לגבי שבת, ואם אנו משווים השאלות הוא הדין ששואלים חמי טבריה לגבי שבת, ובחמי טבריה קיי"ל שהוא פטור. כך אפשר לפרש, אלא שאין משמעות המגיד משנה שבא להקשות על הרמב"ם אלא נראה שבא לפרש דבריו.

אם כן לכאורה אפשר לפרש שכוונתו להביא עוד מקור לשאלה של חמי טבריה. שכנ"ל מביא שהמקור לספיקו של מעושהו הוא מפורש בירושלמי, שזה חד מהבעיות של רבנן דקיסרין. והספק של חמי טבריה אינו מפורש שם, שכנ"ל אפשר לפרש שהבעיות לגבי נדרים הם על פי התנא דמשנה, והם שאלות בלשון בני אדם, ואינם שייכים לשאלות דרבנן דקיסרין בכלל. אם כן צריך מקור לספיקו של הרמב"ם לגבי חמי טבריה. לזה כתב אולי הספק בא מזה שלגבי שבת רואים שבמאת חמי טבריה פטור, אם כן יש לשאול מה דינו לגבי בשר בחלב. וזה דומיא דשאלת הרבנן דקיסרין ששאלו מעושהו לגבי בשר בחלב מהו, ולגבי שבת מהו, משמע שלא היה פשוט להם שיש ללמוד חד משני. אם כן כמו כן יש לנו לשאול, חמי טבריה לגבי שבת פטור, ולגבי בשר בחלב מאי.

לעיל כתבנו שלפרי חדש (שסובר כדבר פשוט שצלי וכל שכן טיגון אסורים בבשר בחלב, והוא נלמד מן הירושלמי לגבי נדרים, שלמדו מן הפסוק לגבי קרבן פסח), לכאורה מוכרח לפרש שהשאלות של הגמ' מעושהו, מטוגן, חמי טבריה, הם אליבא דתנא דמשנה. אם כן השאלות על לשון בני אדם, דאילו לפי ר' יאשיהו איך הגמ' שואלת טיגון מהו, כבר ביאור שצלי אסור, כל שכן טיגון. ולפי זה כנ"ל אי אפשר לדמות שאלות דירושלמי לגבי עישון, טיגון, וחמי טבריה, לשאלות של רבנן דקיסרין. וכנ"ל המגיד משנה שמדמה אותם לכאורה משמע שלמדם השאלות אליבא דר' יאשיהו. אם כן המגיד משנה משמע שלא כדבריו.

זה לשון הפרי חדש בזה, ועדיין נשאר לנו לברר אי מעושה ומבושל בחמי טבריה אסירי מן התורה או לא. ובירושלמי בפרק הנודר מן המבושל [שם] גרסינן, רבנין דקסרין שאלון מעושה מהו שיהא בו משום תבשילי שבת, מהו שיהא בו משום בשר וחלב, ולא פשיט התם מידי. והרמב"ם כתב בפרק ט' [שם] המעושה והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהם אין לוקין עליו, ופסקו המחבר לקמן בסעיף ו'. וכתב המגיד משנה, דמעושה הוי בעיא דלא אפשיטא, וידוע דספק תורה להחמיר, ואין לוקין עליו. ולי נראה, דאע"ג דלא אפשיטא הכא, איפשיטא בירושלמי גופיה, במסכת שבת בפרק כלל גדול [פ"ז הלכה ב.]. דגרסינן התם, הצולה, והמטגן, השולק, והמעשה, כולהן משום מבשל. וכי היכי דמחייב במעשה משום מבשל בשבת, הוא הדין לענין בישול בשר בחלב. אבל במבושל בחמי טבריה, מייתי פלוגתא דאמוראי בירושלמי. ובש"ס דילן בפרק כירה [שבת מ, ב.] אסיקנא, דהמבשל בחמי טבריה בשבת לא מחייב משום מבשל, והוא הדין לענין בישול בשר בחלב דלא אסיר מן התורה, עכ"ל.

אם כן נראה שבא לחלוק על הרמב"ם, שהרמב"ם פוסק שמעושה וחמי טבריה הם ספיקות, והוא פוסק שאין בהם ספק. שיש ללמוד דין בשר בחלב מדין שבת, ולגבי שבת הירושלמי פושט הספק לגבי מעושה, שהוא חייב כמו צלי וטיגון, ממילא גם לענין בשר בחלב הדין כן שהוא חייב. ולגבי חמי טבריה בשבת, הירושלמי הניח בשאלה, אבל בבלי מסיק שהוא פטור, אם כן הוא הדין לגבי בשר בחלב. ודבר תימה הוא שפרי חדש חולק על כל הראשונים שמביא. שכנ"ל כבר חלק על התוס' לענין צלי קדר וטיגון, ועל הר"ן לענין צלי, ועכשיו חולק על הרמב"ם לענין מעושה, וחמי טבריה. ואיך לא למד מן הירושלמי בנדרים שם, שאין מוכח לדמות בשר בחלב לשבת, שרבנן דקיסרין שאלו על כל אחד בנפרד, על כרחך שסברו שאי אפשר ללמוד חד מחבירו.

וכזה השיגו עליו האחרונים. ז"ל הפרי מגדים שם, והפרי חדש אות ב' כתב דנפשטא האיבעיא במקום אחר פרק כלל גדול בירושלמי. הצולה והשולק והמעשה והמטגן, חייב משום שבת, ובחמי טבריה הוה פלוגתא, ואין לוקין בשבת, והוא הדין בשר בחלב, זה תוכן דבריו. והנה אף שאין לדמות שבת לבשר בחלב, דלענין שבת לאו מלאכה הוה, ולענין בב"ח אפשר בישול מיקרי, או להיפוך דבשבת הוה מלאכה, ובבשר בחלב לא הוה בכלל בישול, עכ"ל. וכן השיגו הערוך השולחן שם סעיף י', ז"ל, אין להביא ראיה לאיסור מירושלמי שבת [פ"ז ה"ב] דבשבת חייב על צלי וטיגון כמו בבישול, דמה ענין שבת לזה, דאטו בשבת כתיב בישול בתורה, והם אב מלאכה כמו בישול, או דהוה תולדה דבישול, וג"כ חייב בשבת, שהרי בשבת אפילו המתין אבר חייב משום מבשל כמבואר שם, עכ"ל.

ומסיק שם הפרי מגדים ז"ל, גם מה שכתב המ"מ דבשבת מבואר דבחמי טבריה פטור, משמע דמשהו בב"ח לשבת, על זה שפיר כתב הפרי חדש, דאי אתינן להכי הרי נפשטה במקום אחר. ולפ"ז הוא הדין מטגן דחייב בבשר בחלב מן התורה, כמו בשבת, אמנם למ"ש, ועיין מה שכתבנו בש"ך (סוף ס"ק ב') וסעיף ו' במעושה, עכ"ל. וכוונתו מבוארת שאף שחולק על הפרי חדש וסובר שאין לדמות שבת לבשר בחלב, מודה לו שיש משמעות במגיד משנה כמו דבריו, שהמגיד משנה, מביא הא דבחמי טבריה בשבת פטור. ואם מדמינן להו יוצא שהוא הדין טיגון חייב שהוא חייב בשבת. ומסיים הפרי מגדים אמנם למ"ש, דנראה דהיינו אמנם לפי מה שכתבתי, ולא סיים דבריו. אם כן נראה כמו שאומר אמנם לפי מה שכתב לעיל זה אינו, שפסק לעיל שבטיגון יש להקל.

ולעיל הארכנו בפירוש דברי המגיד משנה האחרונים אלו, עיין שם שהסקנו שיותר משמע שאין המ"מ בא להקשות על הרמב"ם, אלא בא לתת עוד מקור לספיקו. שאף שלא מפורש הבעיא בירושלמי רק לגבי מעושה, אבל לא לגבי חמי טבריה. יש לומר שהרמב"ם הוציא את הספק מזה שרואים בהלכות שבת שחמי טבריה פטור, ורואים משאלות דרבנן דקיסרין שאין פשוט לדמות שבת

לבשר בחלב, אם כן אף אנו נשאל מה הדין לגבי חמי טבריה, הפטורים בשבת, מה דינם לענין בשר בחלב.

היוצא מכל זה שיש לנו שני מהלכים ברמב"ם זו. מהלך אחד שרק מסופק לגבי מעושה וחמי טבריה שהם יותר קרובים לבישול, כמו שנתבאר, אבל צלי וטיגון, לא פסק שהם אסורים מן התורה, ולא מן הספק. שרק דרך בישול אסרה תורה, וכך פסק הרמב"ם שחייבים על בישול, וצלי וטיגון אינם בישול. ודרך שנית שרק היה לרמב"ם ספק לגבי מעושה, שאינו קרוב לבישול, אבל צלי וטיגון היה פשוט לו שהם חייבים, וכשכתב שחייבים על בישול כוונתו לכוללם בלשונו. והראיה לזה שרק כתב להסתפק לגבי מעושה, משמע שעד כאן כשאסר בישול הוא הדין צלי וטיגון אסר. ולשני הפירושים לכאורה קשה להפריד בין צלי לטיגון בשיטת הרמב"ם, שאיך שנלמוד איך סבר הרמב"ם שהלומד ספרו יבא לחלק ביניהם.

סיכום הראשונים

שיטת תוס' סנהדרין לכאורה יש ללמוד ממנו שסבר שצלי קדר וטיגון אינם אסורים בבשר בחלב. ואם מזה יש ללמוד גם לצלי, תלוי במחלוקת האחרונים, אם שווים צלי וטיגון או לא. שיטת הר"ן בפשטות שאין צלי אסור מן התורה. שיטת הרא"ם משמע שסבר שצלי נכלל בלשון בישול של תורה. ואם יש ללמוד מזה אף לבשר בחלב תלוי במחלוקת. שיטת הרמב"ם שמעושה הוא ספק תורה, אבל צלי וטיגון, אפשר לפרש או שאוסרם או שמתירם מן התורה.

הפוסקים

שולחן ערוך יו"ד סימן פ"ז סעיף א', ו'

בסעיף א' המחבר פסק, והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול. ובסעיף ו' פסק, המעושה והמבושל בחמי טבריה, אין לוקין עליו.

וזה דומיא למה שפסק הרמב"ם. וכבר הארכנו ברמב"ם להראות שיש מקום ללמוד שיטתו לכל צד, או שסבר שצלי וטיגון, יותר קל מעישון, או שיותר חמור, וממילא כך יובנו לכאורה גם שיטת המחבר.

ש"ך

ז"ל, שם ס"ק א', אלא דרך בישול כו'. כלומר אבל לא ע"י כבוש ומליחה שאינו דרך בישול, עכ"ל. לכאורה משמעות דבריו שבא להורות שהפירוש של, שלא כדרך בישול, הוא דוקא בדרך כבוש ומליחה, הא צלי וטיגון, דרך בישול מקרי. וזה נראה כוונת הכלומר בתחילת דבריו, שאף שהלשון בישול מתפרש בישול ממש, אבל לא סבר שזה הפירוש כאן, ולכן כתב כלומר שכאן בישול כולל גם צלי וטיגון. והשפתי דעת שם כתב ז"ל, עיין ש"ך, עשה כלומר, אפשר מלת דרך קשיא לי, היה לו לומר, שאין אסור אלא בבישול. או, דכלל צלי, וחם לתוך חם, וצונן לחם, דג"כ אסור מן התורה, עכ"ל. הפירוש השני שכתב נראה כמו שכתבנו, ומוסיף שאם זה כוונת דבריו, יוצא שהוא הדין חם לתוך חם, וצונן לחם, גם בכלל דרך בישול, שרק הוציא כבוש ומלוח. והיה לפרי מגדים לומר שגם טיגון לפירוש זה כלול בדרך בישול. וכנ"ל במשבצות זהב העלה דטיגון שאני דלא הוי דרך בישול, אבל לפי פירושו בש"ך לכאורה שיטת הש"ך אינו נראה הכי.

ופירוש הראשון של הפרי מגדים קצת מחוסר הבנה, שפירש הכלומר של הש"ך, שבא לפרש למה לי המלה של דרך, היה יכול לכתוב סתם בבישול. אם כן כוונת הכלומר הוא כאומר שזה באמת כוונת הדברים, שהאיסור בבישול, אבל אם לא בישל אלא כבש או מלח, לא. אם כן שהפריד בין הפירושים משמעות דבריו שלפירוש הראשון רצה לומר שאין כוונת הש"ך ליכנס לדקדוק מהו בדיוק נחשב לבישול ומה לא, רק כתב דברים ברורים כדי לפרש כוונת מילת דרך, שהוא נראה קצת שפת יתר.

כך נראה לכאורה לפרש המהלך הראשון של הפרי מגדים. אלא שקצת קשה שלכאורה אף לפירוש הראשון עדיין לכאורה ללמוד הכי, שיש לנו ללמוד מזה שהש"ך רק הוציא כבוש ומלוח שרק אלו סבר שיש להוציא. ובאמת ראיתי שיש אומרים שמילת "או" בפרי מגדים הוא ראשי תיבות, והכוונה אלא ודאי, והכוונה שהכל פירוש אחד בש"ך.

ובש"ך ס"ק י"ג על הדין של מעושן וחמי טבריה, כתב ז"ל, אין לוקין עליו. אבל איסורא מיהא איכא, וכן בחלב מתה, איסורא מיהא איכא, כדלקמן סימן צ', גבי כחל, וכמ"ש הרב בהג"ה בסמוך. וכן כולהו, משמע דאיסורא מיהו איכא, אפילו בחלב זכר, ומ"ש הרב בהג"ה חלב זכר לא מיקרי חלב כלל כו', יתבאר בס"ק ט"ז, עכ"ל. אם כן השתמש בלשון איסורא לענין מעושן וחמי טבריה, שיש בזה משמעות איסור דרבנן. וכן מדהשווה אותם באותה לשון לשאר דיני השולחן ערוך, כמו חלב מתה, ושם איסורא מיהא איכא, בודאי הכוונה לאיסור דרבנן. וקשה שזה כנגד פירוש המגיד משנה ברמב"ם שכנ"ל פירש שמעושן וחמי טבריה ספק תורה הוי, וכמו שיש לדייק מלשון הרמב"ם וכנ"ל.

ובאמת הלבוש שם סעיף ו, כתב ז"ל, המבשל בשר בחלב בחמי טבריא, והמעשן, אין לוקין עליו משום מבשל, שאינו נקרא בישול, וכן האוכלו אינו לוקה, מ"מ אסור מדרבנן, שהרי קבלו זה טעם מזה, עכ"ל. אם כן מפורש בדבריו שהוא הבין שאין בזה איסור תורה בודאי, ורק מדרבנן אסור מצד שקיבלו טעם זה מזה. ולכאורה פשיטא מאי קמ"ל שהם אסורים מדרבנן באכילה מחמת קבלת טעם. וגם אם כוונתו שבאמת אין שום איסור על הבישול בחמי טבריה והמעושן עצמו, וכל האיסור הוא רק אם אוכלו, הוי ליה למכתב סתם המעשן והמבשל בחמי טבריה מותר, ורק אסור לאוכלו מדרבנן. אלא ודאי צריך לפרש כוונתו שיש במ איסור דרבנן גם על מעשה הבישול והעישון. אבל עדיין סוף דבריו לא עולים כהוגן, שכתב, מכל מקום מדרבנן אסור, שהרי קבלו טעם זה מזה. הרי גם בכבוש קבלו טעם ולא אסרו לכבשו. ואם על האכילה בלבד קאי טעם זה, אז לא פירש כל הצורך הטעם של תחילת דבריו.

ולדבריו צריך לפרש שאלות רבנן דקיסרין מעושן מהו, שהכוונה אם יש איסור דרבנן בזה. ושאלת חמי טבריה לא מצאנו לו מקור בגמ' ההוא, ששאלות הגמ' לפני זה לגבי נדרים, לכאורה צריך לפרשם לשיטתו שהולכים על לשון בני אדם כתנא דהמשנה. ונוכל לפרש שלמדו מהלכות שבת, שיש בו איסור דרבנן לבשל בחמי טבריה. אם כן אפשר לומר שכן הבין גם הש"ך, אף שזה קשה מאד שהעלימו עין מלשון הרמב"ם ומפירוש המגיד משנה ברמב"ם, וכנ"ל.

וכן מבואר שפירשו החכמת אדם שזה לשונו שם בסעיף ו', המעושן, והמבושל בחמי טבריה, והמבשל בשר במי חלב, וכו', וכן חלב של בהמה שחוטא, וכו' וכן דם בחלב, וחלב זכר של בהמה וכו', כל אלו אסורין בבישול מדרבנן, וכן האוכלין אין לוקין משום בשר וחלב מן התורה, אלא מדרבנן, ואם נפלו לתבשיל אסורים התבשיל כשאר איסור דרבנן (סעיף ו' ובש"ך).

אמנם הפרי מגדים כתב על הש"ך שם ז"ל, עיין ש"ך דהמחבר כלל חלב זכר עם אינך, משמע דאיכא איסור דרבנן, ואם נפל לתבשיל אסור עד ס', והר"ב בהג"ה מיירי בחלב זכר אדם דליכא אלא מראית עין, עכ"ל. אפשר שבא להוציא מפירוש הפשטות הנ"ל בכוונת הש"ך, ומפרשו שבכאן עיקר כוונת הש"ך הוא רק לפרש שבכולם איסורא מיהא איכא. בין שיהיה ספק תורה, או ודאי רק איסור דרבנן, אבל יש איסור, ואם כן חלב זכר גם כן יש בו איסורא. וזה שכתב הרמ"א שחלב זכר אינו אסור רק משום מראית עיין הכוונה לחלב זכר דאדם.

וכן הערוך השולחן שם סעיף כ"ה כתב להוציא מהבנה זו שמעושן וחמי טבריה הם רק איסור דרבנן. ז"ל, בשר בחלב מעושן, כלומר ששרו בשר בחלב, ואח"כ תלו אותו בעשן, וכן המבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו, מפני שדבר זה הוה בעיא בירושלמי נדרים [פ"ו], אי חשיבי כבישול לענין בשר בחלב אם לאו, והוה ספק תורה, ולכן גם בהנאה אסור מספק. ויש שמשמע

מדבריו דזהו רק מדרבנן אסור, ואינו כן, [עיי' ש"ך סקי"ג ולבוש ודו"ק], עכ"ל. ואולי כוונתו בסוגרים מרובעות הוא כנ"ל, שמצווה לעיין בש"ך ששם משמע הכי קצת, ובלבוש שכתב כך מפורש, וכותב ודו"ק שיש לפרש שגם הש"ך מודה שיש בזה ספק תורה, וכמו שפירשו הפרי מגדים.

הפרי חדש

כבר הארכנו בשיטת הפרי חדש, ולהלכה סבר הפרי חדש שצלי וכל שכן טיגון אסורים מן התורה שהם נכללים בלשון בישול. ולמדו מן הפסוקים של קרבן פסח שבישול נאמר בהם וכוונתם צלי, וסבר שיש כל שכן שטיגון בכלל. וגם למדו ממה שכך דינם לגבי שבת. והודה שחולק על התוס', וכן מה שנראה בפשטות בר"ן, אבל לא חזר בו משום זה. ומעושהו סבר שהוא גם אסור מן התורה בלי ספק, ובזה חולק על הרמב"ם. וגם סבר שחמי טבריה מותר מן התורה, וגם בזה חלק על הרמב"ם. ולמד דין שניהם מן מלאכת שבת.

הסולת למנחה ופרי מגדים

כבר הארכנו בשיטתם גם כן. וסברו לדינא שיש לחלק בין צלי שהוא מן התורה, ונלמד מן הפסוקים של קרבן פסח, ובין טיגון שהוא מדרבנן, ולא סברו שיש כל שכן מצלי לטיגון. וגם לא סברו שיש ללמוד בשר בחלב, ממלאכת שבת. והפרי מגדים למעשה מיקל בטיגון בהפסד מרובה. ובפתיחה הפרי מגדים מביא גם את המחלוקת שבין הפרי חדש והמנחת יעקב, ושם לא מכריע, וכנ"ל בשפתי דעת פירש ששיטת הש"ך כמו הפרי חדש. אבל גם כנ"ל במשבצות זהב נראה כמכריע כמו המנחת יעקב שיש לחלק בין טיגון לצלי, ולמעשה רק מיקל לצורך גדול. גם בפתיחה כותב שסבירא ליה שחם לתוך חם לא נחשב לדרך בישול, וכוונת צלי שאסור מן התורה הוא אם נצלו על האש דוקא.

הגר"א

ז"ל שם ס"ק א', וכל שע"י האור הוא דרך בישול. כמש"ש גזירה שמא יעלה. ול"ק רק לאפוקי כבוש כמש"ל ס"ס צ"א, וכמ"ש בפ"ג דפסחים (מ"ד ב'), ופ"ו דנזיר, עכ"ל.

כתב מפורש כל שעל ידי האור הוא דרך בישול, אם כן סבר כהפרי חדש לגבי צלי וטיגון. ומביא ראיה ממה שכתב בדף קד: גזירה שמא יעלה באילפס רותח, וזה תירוץ לפרש למה תנן במשנה שאסור להעלות גבינה על השולחן, אם הבשר, ולא הוי גזירה לגזירה. ומדייק הגר"א בלשון המשנה גבינה דייקה, אם מה שפירש הגמ' שיהיה איסור דאורייתא, אם יפול אותה גבינה לאילפס רותח של בשר שהביא על השולחן. ולכאורה כוונתו למה דייקה המשנה לכתוב גבינה דוקא, ולא סתם חלב, אלא שזה מה שבא להשמעינו, שאף בגבינה שדרך בישולו הוא צלי ולא בישול, שייך איסור דאורייתא. ומדלא הביא ראיה לטיגון לכאורה סבר בזה כהפרי חדש שיש קל וחומר שטיגון אסור. ומסיק שרק בא לאפוקי כבוש, וכמו שמבואר בגמ' פסחים, שכבוש לא הוי דרך בישול.

וס"ק י"ג על דין דמעושהו דסעיף ו' כתב, ירושלמי פ"ו דנדרים רבנן דקסרין שאלון מעושהו מהו שיהא בו משום תבשילי שבת, מהו שיהא בו משום בשר בחלב. אבל בפ"ז דשבת שם הצולה והמטגן השולק והמעושן כולהו משום מבשל וא"כ ה"ה לענין בב"ת. פר"ח, עכ"ל. אם כן נראה שגם בזה סבר הגר"א כהפרי חדש שיש לדמות בשר בחלב למלאכת שבת, ולכן כתב אבל, שזה כלומר שבא לחלוק שיש ללמוד משם שמעושהו הוא איסור תורה. וממילא הוא הדין צלי וטיגון, יש גם כן ללמוד משם שהם אסורים מן התורה, וזה יהיה עוד ראיה למה שהביא בס"ק א'.

ולגבי בישול בחמי טבריה כתב בס"ק י"ד ז"ל, והמבושל כו'. כמ"ש בשבת מ' ב' ופסחים מ"א א', עכ"ל. אם כן משמע שבא ללמוד מבישול בשבת וקרבן פסח שהם פטורים הוא הדין לגבי בשר בחלב, וצריך עיון שכתב זאת על השולחן ערוך שמשמעות דבריו שפוסק שהוא ספק.

החוות דעת

כבר הארכנו בשיטתו דסבר שצלי וטיגון פטורים בבשר בחלב, שפירוש בישול בתורה מן הסתם הוא רק בישול ממש, ואין ללמוד מפסוקי קרבן פסח ששאני התם דאי אפשר לפרש אחרת. וגם סבר שיש כל שכן בין צלי לטיגון. וממילא כיון שיש ראייה שטיגון מותר, כל שכן צלי.

החכמת אדם

החכמת אדם בכלל מ' סעיף א' פסק מפורש כהפ"ח והגר"א שאף צלי וטיגון נכללים בבישול מן התורה. וכבר נתבאר שלגבי מעושן פסק שלא כמותן שפסק שהוי רק איסור דרבנן בבישול ואכילה, והם למדו מהלכות שבת שיש בזה איסור תורה. אם כן מבואר שרק סבר כראיות הפרי חדש והגר"א שצלי וטיגון הם בכלל לשון בישול, ואילו הראיה מזה שלגבי מלאכת שבת הירושלמי פושט שהוא בכלל בישול דאורייתא, הוא הדין לגבי בשר בחלב, לא סבר כוותם.

רע"א

שיטת רע"א בזה למעשה לא ברור, שבדפוס ברלין מביא תחילה שהפרי חדש מביא ראייה ששיטת הר"ן שצלי לא הוי דרך בישול, וממשיך להביא שהפרי חדש בעצמו סובר שהוא דאורייתא, אם כן לא ברור כיצד סבר להכריע.

היד אברהם

היד אברהם על סעיף א' ד"ה ומ"ש שם אלא דרך בישול, האריך גם כן בשאלה זו. ומתחילה מביא ראיות לשיטת הפרי חדש. אבל שוב חזר בו מדמצא בראב"ן כדברי החוות דעת. הראב"ן קאי על הברייתא שמביא הפרי חדש מיניה שגם בלשון הברייתא מצאנו שקראו צלי בישול. והוא בברייתא, הלב קורעו לאחר בישולו, ומותר, ופירשו הפרי חדש שבישלו היינו צלאו על פי הפוסקים. אבל הראב"ן חולק על זה, ובתוך דבריו מביא הראיה מהפוסקים לגבי קרבן פסח. ז"ל הראב"ן שו"ת סימן י"ז, ומה שמפרשין שבישלו, שצלאו, ומייתי ראייה מויבשלו את הפסח כמשפטו. מי דמי התם כתב כמשפטו, ומורה על ויבשלו שהוא צלי דזהו משפטו. אבל הכא מה מוכח דהאי שבישלו שצלאו, והוה ליה לתנא למתני לישנא דלא ליטעו בה, ומדתנן בישלו ש"מ בישלו ממש קאמר, עכ"ל. ומזה חזר בו היד אברהם ופירש שהר"ן על הנדרים בבלי מוכיח כמו פירוש הראב"ן, בפסוק לגבי קרבן פסח עיי"ש. ולכאורה זה ראייה חזקה מהראשונים לחוות דעת, שאיכא למידחי הראיה מקרבן פסח, ששאני התם שאי אפשר לפרש אחרת שכתוב כמשפטו, ועל כרחק הכוונה לצלי, אבל אין להביא ראייה מזה למקומות אחרות שאפשר לפרש בישול כפי עיקר פירושו.

הפתחי תשובה

ז"ל בס"ק ג', עבה ט, ועיין פר"ח, דגם טיגון בכלל בישול, אך המ"י בסל"מ כלל פ"ה, ומהר"ם שיף, בסוף הספר על חולין, צידדו להקל, דטיגון לא הוי בכלל בישול, ואינו אסור בהנאה. ובהפ"מ יש להקל פמ"ג, עכ"ל. לכאורה משמעות דבריו שלגבי טיגון סבר כהפרי מגדים להקל בהפסד מרובה.

הערוך השולחן

גם בשיטת הערוך השולחן הארכנו, וסבר להלכה שצלי וטיגון לגבי בשר בחלב אינם נכללים בבישול. שסבר שאף דבעלמא שפיר נכללים, לענין בשר בחלב יש לדייק מן הפסוק שרק בבישול ממש חייב. ואף הוא סבר שיש קל וחומר מצלי לטיגון. וגם סבר שאין ללמוד מהלכות שבת לבשר בחלב. ומעושן וחמי טבריה סבר שהוי ספק תורה.